

РЕЗЮМЕ

Денисенко Виталина. Особенности формирования профессиональной мотивации будущих преподавателей.

В статье освещена структурная характеристика понятий профессиональная мотивация, мотивация, мотивы. Обосновывается необходимость целенаправленного формирования мотивации будущих педагогов как основы для предоставления будущим преподавателям педагогической поддержки в их профессиональном становлении. Выявлено, что высокая положительная мотивация может играть роль компенсирующего фактора в случаях недостаточно высоких способностей. Определены аспекты, способствующие успешному формированию мотивации.

Ключевые слова: мотивы, мотивация, профессиональная мотивация, внешние и внутренние мотивы, психолого-педагогические и социо-психологические условия обеспечения профессиональной мотивации, активный подход.

УДК 378.011.3-051:373.3:004]:001.895(045)

Денис Дерев'янку

Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького
ORCID ID 0000-0002-8086-951X
DOI 10.24139/2312-5993/2018.06/168-176

ФОРМУВАННЯ ІКТ-КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ ОСВІТНІХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Стаття присвячена проблемі формування основ професійної майстерності майбутнього вчителя початкових класів. Висвітлено аналіз аксіологічних засад професійної підготовки особистості майбутнього вчителя та визначено основні педагогічні умови їх формування шляхом активного використання інформаційно-комунікаційних технологій. Розглянуто позитивні й негативні сторони впровадження ІКТ в освітні процеси, які суттєво впливають на формування нового якісного змісту освіти, а також на зміну її організаційних форм та методів. Проаналізовано курс «Сучасні Інформаційно-комунікаційні технології» щодо забезпечення організаційно-педагогічних умов формування інформатичних компетентностей майбутніх учителів початкових класів.

Ключові слова: інформатизація суспільства, основи інформатики, підготовка вчителів початкових класів, викладання.

Постановка проблеми. Сучасний період розвитку цивілізації характеризується переходом від індустріального суспільства до інформаційного. Інформатизація, у свою чергу, – об'єктивний і закономірний етап, через який проходить кожне суспільство, що інтенсивно розвивається.

Інформатизація є глобальним процесом сучасності, що пов'язаний із кардинальними змінами структури й характеру світового та соціального розвитку, з переходом до нових поколінь наукомістких технологій, технічних систем, матеріалів, а також нових видів інформаційного обміну,

які дозволяють вирішальним чином змінювати характер праці й умови життя людини (Радчук, 2010).

Інформатизація є необхідною умовою й важливим напрямом розвитку системи освіти в Україні. На відміну від традиційної освітньої моделі, що базувалася на пріоритеті простого засвоєння і відтворення інформації, головною метою навчання сьогодні стає забезпечення можливості доступу до інформації (глобальної розподіленої бази знань) та вміння її використовувати. При цьому основний акцент робиться на розвиткові творчих здібностей особистості, здатності до креативного мислення, формуванні інформаційної компетентності й закріпленні у професійній свідомості майбутнього фахівця установок на пошук інновацій, аналіз проблем і варіантів діяльності, перетворення знань у потенціал мислення і саморозвитку (Михайлюк, 2009).

В умовах інформатизації освіти підвищуються вимоги до рівня сформованості інформатичних компетентностей педагогів. Особливо гостро ця проблема стоїть для категорії вчителів початкової школи як фахівців, здатних закладати основи успішності своїх вихованців на наступних рівнях здобуття освіти. Сучасний учитель початкових класів повинен мати не лише базові знання та навички роботи з комп'ютером, а й бути мобільним в освоєнні й упровадженні новітніх інформаційних технологій, уміти оперувати комп'ютерними засобами, створювати дидактичні та методичні матеріали, ефективно використовувати ІКТ у навчальному процесі початкової школи. Отже, важливим завданням вищої педагогічної освіти є підготовка висококваліфікованих фахівців, конкурентоспроможних на ринку праці, які будуть мати сформовані інформатичні компетентності та якісно здійснювати професійну діяльність.

Мета дослідження – схарактеризувати методи та способи формування інформаційно-комунікаційних компетентностей учителя початкової школи в умовах освітніх трансформацій.

Методи дослідження: аналіз наукової літератури з проблеми дослідження.

Виклад основного матеріалу. В умовах інформатизації освіти змінюються цільові засади професійної підготовки фахівців, уявлення про природу знання, місце й роль викладача. Відповідно до «Національної рамки кваліфікацій» (затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р., № 1341) оновлено цілі професійної підготовки майбутніх педагогів. У зв'язку з цим більшість вітчизняних учених одноставні у визначенні мети професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів – набуття ними професійної компетентності.

Учитель початкових класів є ключовою фігурою освіти, адже від його компетентності, професіоналізму, креативності, активності, мобільності, бажання й вміння працювати по-новому залежить, як швидко

відбуватимуться зміни в освіті, чи відповідатиме початкова школа сучасним вимогам, чи зможе підготувати молодшого школяра до подальшого розвитку, навчання й виховання в основній та старшій школі.

Сучасний учитель початкових класів повинен володіти прийомами роботи в мережі Інтернет, ефективно використовувати інформаційні ресурси у професійній діяльності, уміти самостійно шукати, збирати й продукувати інформацію, упроваджувати ІКТ у навчальний процес початкової школи тощо, отже мати високий рівень сформованості інформатичної компетентності. Важливість проблеми посилюється введенням у дію нового «Державного стандарту початкової загальної освіти» (2012 р.), яким передбачено викладання в початкових класах дисципліни «Інформатика».

Отже, якість професійної підготовки майбутніх фахівців у галузі початкової освіти залежить від того, наскільки ефективно відбувається процес формування ключових компетентностей, зокрема інформатичних компетентностей, чи є у студентів потреба у фахових знаннях, наскільки вони усвідомлюють необхідність відповідних навичок для професійної досконалості.

Інформатизація освіти вимагає нових підходів до розробки методів, засобів та форм професійної підготовки майбутніх фахівців початкової освіти, створення потужної інформаційної інфраструктури з розвиненим інформаційно-комунікаційним педагогічним середовищем. Ядром фахової підготовки майбутніх учителів початкових класів, безумовно, повинен бути її зміст, фундаментальність, однак слід урахувати ті зміни, які відбулися в суспільстві, і зміни, пов'язані з науково-технічним прогресом та інформатизацією. Індикаторами результатів освіти мають стати інформатичні компетентності, що визначають готовність випускника до професійної діяльності, до життя в інформаційному суспільстві.

На думку О. Співаковського, Л. Петухової, В. Коткової, інформатичні компетентності входять до складу ключових компетентностей, які дозволяють учителю початкових класів приймати ефективні рішення у професійно-педагогічній діяльності в умовах сучасної інноваційної політики. Інформатичні компетентності конструктивного використання ІКТ у всіх без винятку компонентах практичної діяльності вчителя дають змогу оптимізувати процес навчання й виховання у школі, сприяють вихованню інформатичної культури школярів і підготовці їх до життєдіяльності в інформаційному суспільстві (Співаковський, 2012).

Л. Петухова поняття «інформатичні компетентності вчителя початкових класів» розглядає як системний обсяг знань, умінь і навичок набуття, перетворення, передавання й використання інформації в різних галузях людської діяльності для якісного виконання професійних функцій. Дослідниця обґрунтувала структуру інформатичних компетентностей, у якій принциповим є виділення фундаментальних сутностей, що

формується переважно під впливом зовнішніх факторів (знання, навички, уміння, цінності, мотивація) і сутностей, які базуються на здібностях і задатках особистості та формується переважно під впливом внутрішніх факторів (мотивація, комунікабельність, здатність до синергетичних проявів, адаптації, масштабування та інтерпретації, саморозвитку, інтеграції, перенесення знань із однієї галузі в іншу) (Петухова, 2009).

В. Коткова під інформатичними компетентностями майбутніх учителів початкової школи розуміє комплексну характеристику системи знань, умінь і навичок набуття і трансформації інформації у професійно-педагогічній діяльності, особистісні якості педагога, що в сукупності дозволяє йому ефективно здійснювати професійну діяльність з усвідомленим передбаченням її наслідків і постійним професійним саморозвитком (Коткова, 2011).

Є. Долинський, В. Юркова, акцентуючи увагу на розмежуванні понять «інформаційна компетентність» і «інформатична компетентність», зазначають, що відмінність між цими поняттями полягає в тих завданнях та проблемах, які розв'язуються, а також рівнях їхнього розв'язання. Інформаційна компетентність передбачає роботу лише з інформацією в різних формах її подання взагалі, у тому числі із сучасними інформаційними технологіями, а інформатична компетентність – це і робота з комп'ютерною технікою, і розуміння технологій роботи з конкретними програмними продуктами у процесі професійної діяльності, і основне – освоєння студентами фундаментальних понять сучасної інформатики (Долинський, 2013).

Крім того, у сучасній науково-педагогічній літературі зустрічається багато трактувань визначення компетентності вчителів у галузі використання ІКТ:

- інформаційна компетентність (О. Зайцева, О. Іванова, О. Кизик, О. Нікулочкіна, О. Смолянинова, О. Толстих, С. Трішина, М. Холодна);
- комп'ютерна компетентність (С. Литвинова);
- інформаційно-технологічна компетентність (П. Беспалов);
- ІКТ-компетентність (М. Жалдак, А. Єлізаров, О. Овчарук, А. Семенова, О. Урсова, О. Шилова),
- компетентність з ІКТ (І. Зимня, А. Маркова, А. Хуторський, С. Шишов);
- інформатична компетентність (Н. Бібік, Н. Морзе, Л. Петухова, Є. Смирнова-Трибульська).

У зв'язку із вищесказаним виникає закономірне питання щодо ролі та значення інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у процесі якісної реконструкції системи освіти на компетентнісній основі. Нагадаємо, що сучасний світ не є мислимим без ІКТ: іноді його називають «відкритим інформаційним суспільством», що закономірно відбивається й на освіті. Як пише з цього приводу львівський науковець Ю. Жидецький, «інформаційна насиченість не лише змінила світ, але й створила нові проблеми, що

потребує більш повної відповідності освітнього процесу природі людського мислення. Сучасний фахівець має вміти самостійно вносити в систему своєї діяльності наростаючий потік інформації, причому не лише зв'язаною з теперішньою професією, але корисною й цікавою для збагачення власного світогляду» (Співаковський, 2012).

Сучасний освітній простір неможливо уявити без використання ІКТ, потенціал яких є величезним, але який, на жаль, ще не використовується повною мірою у процесі підготовки фахівців. Це пояснюється передусім тією незаперечною обставиною, що зв'язок студента та освітнього середовища є досить складним і неоднозначним, оскільки потребує синтезу технологічних, етичних, правових та психологічних чинників. Водночас і створення освітнього простору, у якому б ІКТ відігравали вирішальну роль, потребує системного підходу та кваліфікованого педагогічного персоналу, високо компетентного щодо використання інформаційно-комунікативних технологій. А це вимагає чималого часу й досить великих методико-методологічних зусиль, спрямованих на підготовку педагогічних кадрів до активного застосування ІКТ у навчальному процесі (Сурсова, 2006).

Водночас варто зауважити, що впровадження ІКТ в освітні процеси суттєво впливає на формування нового якісного змісту освіти, а також на зміну її організаційних форм та методів, що викликає і зміни в методологічних та технологічних підходах до навчання, а також підвищення вимог до рівня професійної компетентності педагогів. Підвищенню значущості інформаційних технологій у навчальних процесах сприяє та обставина, що сучасні ІКТ активно (можна навіть сказати – агресивно) входять у життя молодих поколінь. (Зараз молодь частіше відвідує Інтернет, ніж бібліотеки). Тому масове розповсюдження комп'ютерної техніки, велика зацікавленість нею студентів (особливо їхнє знайомство з мережею Інтернет, а також поширення серед студентів аудіо та відеопродукції) створює сприятливі можливості для використання в закладах освіти різноманітних комп'ютерних засобів у процесі навчальної підготовки спеціалістів. Причому саме завданням педагогів є навчити студентів раціонально та ефективно використовувати можливості комп'ютерної техніки, навчити їх базовим прийомам пошуку й використання потрібної їм інформації в мережі Інтернет (Петухова, 2009).

Педагоги повинні роз'яснити студентам позитивні якості та негативні загрози спілкування в мережі Інтернет. Оволодіння ж основами інформаційно-комунікаційних технологій майбутніми спеціалістами різних галузей відкриває перед ними великі можливості самостійно поповнювати власні знання, удосконалювати й розширювати свій практичний досвід, відслідковувати новітню інформацію, що стосуються їхньої спеціальності. Можна стверджувати, що оволодіння ІКТ створює технологічний базис для продовження навчання студентів після одержання ними диплому. Саме

тому навчання основам інформатики посіло важливе місце в навчальних програмах практично всіх закладів освіти. Так, польський педагог Г. Кедрович указує, що: «Інформатика, яка зародилася у 60–70-х рр. ХХ ст., відразу виступила предметом навчання практично в усіх закладах освіти й на всіх напрямках виховання» (Співаковський, 2012).

Оволодіння базовими знаннями з інформатики створює для студентів основу для активного використання ІКТ як у процесі навчання, так і в процесі подальшої практичної діяльності (зокрема – для самостійного оновлення своїх знань та розширення досвіду).

Курс «Сучасні Інформаційно-комунікаційні технології» створений для забезпечення організаційно-педагогічних умов формування інформатичних компетентностей майбутніх учителів початкових класів. Методологічною основою є трисуб'єктна дидактика. Навчальний курс узагальнює всі напрями професійної підготовки вчителів (загальнотеоретичні та методичні знання) і спрямований на оволодіння студентами алгоритмами виконання необхідних методичних дій, формування методичного вміння впровадження ІКТ у навчально-виховний процес початкової школи (Селевко, 1998).

Розміщення інформаційно-дидактичного забезпечення курсу «ІКТ в початковій школі» на навчально-методичному сайті «Херсонський віртуальний університет» Херсонського державного університету забезпечує функціонування інформаційно-комунікаційного педагогічного середовища курсу, яке дає змогу не лише оптимізувати процес, а й створює умови для інтеграції різних складових та об'єктивного оцінювання досягнень студентів.

Практична частина має на меті формування вмінь і навичок майбутніх учителів початкової школи користування комп'ютерною технікою та інформаційними ресурсами, раціонального їх застосування в майбутній професійній діяльності. Вона містить завдання для самостійної підготовки уроків та виховних заходів засобами ІКТ. Завдання розбиті за освітніми галузями початкової школи. У цій частині практикуму знаходяться посилання на ресурси й додаткові інформаційні джерела щодо роботи з необхідними комп'ютерними програмами (Беспалов, 2005).

У процесі вивчення курсу «Сучасні інформаційні технології» студент ефективно використовує основні програмні пакети Windows: Word, Power Point, Excel, Access, Movie Maker. Педагоги орієнтують студентів на використання Інтернет-ресурсів для науково-пошукової роботи. Викладачами використовуються комп'ютерні презентації лекцій і фрагменти відеофільмів (Петухова, 2009).

Висновки. Отже, організація процесу професійної підготовки в сучасних умовах повинна забезпечувати формування творчої особистості майбутнього вчителя, який має оволодіти належними рівнями педагогічної

умілості й майстерності. Цього можна досягти завдяки комплексній організації діяльності суб'єктів навчання, що сприяє формуванню системи цінностей особистості, зумовлює її вчинки, потреби, впливає на інтереси, тобто визначає загальнокультурний розвиток, а отже, сприяє формуванню гармонійної, цілісної особистості майбутнього вчителя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Беспалов, П. В. (2003). Компьютерная компетентность в контексте личностно-ориентированного обучения. *Педагогика*, 4, 45–50 (Bespalov, P. V. (2003). Computer Competence in the Context of Personality-Oriented Learning. *Pedagogics*, 4, 45–50).

2. Долинський, Є. В., Юркова, В. П. (2013). Актуальність дослідження формування інформатичної компетентності майбутніх перекладачів як невід'ємної складової інформатизації суспільства. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*, 2. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vnadps_2013_2_9.pdf. (Dolynskiy, Ye., V., Yurkov, V. P. (2013). The urgency of the study of the formation of the informational competence of the future translators as an integral part of the society's informatization. *Bulletin of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine*, Issue 2. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vnadps_2013_2_9.pdf).

3. Коткова, В. В. (2011). Педагогічні умови формування інформатичних компетентностей студентів – майбутніх учителів початкових класів. *Інформаційні технології і засоби навчання*, 2. Режим доступу: <http://www.journal.iitta.gov.ua>. (Kotkova, V. V. (2011). Pedagogical conditions of formation of computer competences of students-future teachers of elementary classes. *Information technologies and teaching aids*, 2. Retrieved from <http://www.journal.iitta.gov.ua>.)

4. Михайлюк, А. Ю., Сніжко, М. В., Бігун, Л. М. (2009). Про деякі напрямки інформатизації вищої освіти в умовах сьогодення. *Вища освіта України, Додаток 4, Т. 1 (13)*, 457–463 (Mikhailiuk, A., Snizhko, Yu., Begun, L. (2009). On Some Directions of Informatization of Higher Education in the Present Context. *Higher Education in Ukraine, Annex 4, Vol. 1 (13)*, 457–463).

5. Петухова, Л. Є. (2008). Особливості формування інформатичних компетентностей майбутніх учителів початкових класів. *Наука і освіта*, 8–9, 271–274 (Petukhova, L. E. (2008). Features of formation of informative competences of future teachers of elementary school. *Science and education*, 8–9, 271–274).

6. Петухова, Л. Є. (2009). *Теоретико-методичні засади формування інформатичних компетентностей майбутніх учителів початкових класів* (дис. ... д-ра пед. наук). Херсон (Petukhova, L. Ye. (2009). *Theoretical and methodological principles of formation of informative competences of the future teachers of elementary school* (DSc thesis). Kherson).

7. Радчук, І. *Інформатизація: поняття, сутність та значення*. Режим доступу: <http://goo.gl/agRNNF> (Radchuk, I. (2010). *Informatization: Concept, Essence and Importance*. Retrieved from: <http://goo.gl/agRNNF>).

8. Селевко, Г. К. (1998). *Современные педагогические технологии*. М.: Народное образование (Selevko, H. K. (1998). *Modern pedagogical technologies*. Moscow: People's Education).

9. Співаковський, О. В., Петухова, Л. Є., Коткова, В. В. (2012). *Інформаційно-комунікаційні технології в початковій школі*. Херсон: Айлант (Spivakovskiy, O. V.,

Petukhov, L. Ye., Kotkova, V. V. (2012). *Information and communication technologies in elementary school*. Kherson: Ailant).

10. Сурсова, О. В. (2006). *Развивающий потенциал информационно-коммуникационных технологий в системе повышения квалификации учителей-предметников* (дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08). Великий Новгород (Sursova, O. V. (2006). *Developing potential of information and communication technologies in the system of improvement of qualification of teachers-subjects* (PhD thesis). Velykyi Novhorod).

РЕЗЮМЕ

Деревянко Денис. Формирование ИКТ-компетентностей учителей начальной школы в условиях образовательных трансформаций.

Статья посвящена проблеме формирования основ профессионального мастерства будущего учителя начальных классов. Осуществлен анализ аксиологических основ профессиональной подготовки личности будущего учителя и определены основные педагогические условия их формирования путем активного использования информационно-коммуникационных технологий. Рассмотрены положительные и отрицательные стороны внедрения ИКТ в образовательные процессы, которые существенно влияют на формирование нового качественного содержания образования, а также на изменение его организационных форм и методов. Проанализирован курс «Современные Информационно-коммуникационные технологии» с точки зрения обеспечения организационно-педагогических условий формирования информатических компетентностей будущих учителей начальных классов.

Ключевые слова: информатизация общества, основы информатики, подготовка учителей начальных классов, преподавание.

SUMMARY

Derevianko Denys. Formation of ICT competences of the primary school teachers in conditions of educational transformations.

The modern period of civilization is characterized by transition from the industrial society to the informational one. Informatization, in its turn, is an objective and logical stage through which every intensive society passes. Informatization is a global process of the present, associated with radical changes in the structure and nature of world and social development, with transition to new generations of high-tech technologies, technical systems, materials, as well as new types of information exchange, which allow a decisive change in a person's nature of labor and living conditions.

Informatization is a necessary condition and an important direction for the development of the educational system in Ukraine. Unlike the traditional educational model, that was based on the priority of simple assimilation and reproduction of information, the main goal of training today is to ensure access to information (the global distributed knowledge base) and the ability to use it. The main focus is on development of an individual's creative abilities, development of the ability of creative thinking, formation of information competence and consolidation in a future specialist's professional consciousness, search of innovations, analysis of problems and options of activity, transformation of knowledge into the potential of thinking and self-development.

In the conditions of informatization of education the requirements to the level of formation of teachers' informative competencies have increased. Particularly acute this problem is for the category of primary school teachers as specialists capable of laying the foundations for their pupils to succeed at the following levels of education. The modern

primary school teacher must have not only basic knowledge and skills of working with computer, but also be mobile in the development and implementation of the latest information technologies, be able to operate computer facilities, create didactic-and-methodological materials, use ICT effectively in the initial educational process at school. Consequently, the important task of higher pedagogical education is training of highly skilled professionals, competitive in the labor market, who will have formed informative competencies and carry out professional activities qualitatively.

Key words: informatization of society, basics of computer science, training of primary school teachers, teaching.

УДК 378+124.5+7:78.071.4

Жень Сінь Ян

Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського

ORCID ID 0000-0001-6770-8212

DOI 10.24139/2312-5993/2018.06/176-186

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

Стаття присвячена обґрунтуванню педагогічних умов і методів формування художньо-ціннісного ставлення майбутніх учителів музики до творів мистецтва та до фахової діяльності. Розглянуто зміст феномену «художньо-ціннісне ставлення» як сталого емоційно-сислового утворення з визначеною компонентною структурою. Окреслено наукові підходи, методологічні засади яких сприятимуть ефективному формуванню художньо-ціннісного ставлення майбутніх учителів музики, на основі яких і визначаються педагогічні умови. Висвітлено методи, системне впровадження яких у професійну підготовку майбутніх учителів музики покликане підвищувати ефективність навчання студентів, формування їхньої духовно-світоглядної позиції, ціннісних орієнтирів.

Ключові слова: аксіологія, цінність, ставлення, художньо-ціннісне ставлення, фахова підготовка майбутніх учителів музики, наукові підходи, педагогічні умови.

Постановка проблеми. Сучасні тенденції розвитку і модернізації освіти в Україні та світі акцентують увагу на її значенні в контексті становлення загальної й духовної культури як окремої особистості, так і суспільства в цілому. Духовність, визнання авторитетів, творча реалізованість визнаються цінностями суспільства та держави, через які реалізується культурний і загальний потенціал людства. Перед освітньою системою постає глобальна задача: розвиток означених рис кожного її учасника, зокрема в художньо-естетичному напрямі, який напряму пов'язаний із духовно-ціннісними орієнтаціями молодого покоління. На аксіологічній спрямованості освіти як гуманістичної системи наголошував С. Гессен, який визначав навчання та виховання як прилучення дітей до культурних цінностей народу й людства. Така парадигма освіти визначає напрям її розвитку на формування загального